

## Római sirkövek Daciából.

Az Archaeologiai Értesítő 1907. évfolyamának 340. s. köv. lapjain Hampel József a Magyar Nemzeti Múzeum érem- és régiségtárának igazgatója, észak-pannoniai sirköveket közölt. Ezek között az önálló medaillon formájúaknak egy pár olyan képviselőjét is említi, a melyek a Magyar Nemzeti Múzeumban vannak, — megjegyezvén, hogy ilyen medaillon alakú sirkövek Daciában is előfordulnak. Minthogy én a Noricumból már ismert darabok<sup>1</sup> után indulva, ezt a típust fejlődésének egészében és a római temető művészetében való elterjedése szempontjából dolgozom fel, — szívesen tettem eleget a szerkesztőség fölszólításának, hogy azokat a példákat, amelyeket Daciából ismerek, először ebben a folyóiratban ismertessem.

Köszönettel tartozom mindenekelőtt *Dr. Hampel József* igazgató (Budapest), *Dr. Pósta Béla* egyet. tanár (Kolozsvárt) és *Kimakowicz M.* uraknak, kik az anyagot rendelkezésemre bocsátották.

Az *Erdélyi Nemzeti Múzeum*, Kolozsvárt a következő darabokat őrzi:

1. (1. kép.) Anyaga homokkő, lelőhelye *Petrozsán*, a mai Zalatna, vagyis a római Ampelum, közelében. Magassága 0·87, átmérője 0·77



1. sz. kép. Római sirkő Petrozsánból (Zalatna mellől.)

Fig. 1. Monument funéraire romain en pierre trouvé à Petrozsán (près Zalatna.)

<sup>1</sup> H. Hoffmann: Römische Militärgrabsteine der Donauländer, 45. és köv., 85. és köv., ll.

m., vastagsága 0·18 m. A kagyló alakú fülke hátlapja az elülső mélyítésnek megfelelően, kidomborodik. Széles, féldomború tag szegi. Ebből a szegélyből, fönt is, lent is csap ugrott ki. A felső csap fölfelé szélesedik és felső lapjában négyszögletes lyuk van, amelybe az acroterium



2. sz. kép. Római sirkő Gyalúból (Kolozsvár mellől.)

Fig. 2. Monument funéraire romain en pierre trouvé à Gyálu (près Kolozsvár.)

csapját eresztették volt bele. Az alsó csap letörött, csak a töve maradt meg. Ez utóbbi csap segítségével függőit össze a medallion azzal a talpzszerű alépítménnyel, melyen a felirat volt. A kerek fülkében vannak az elhunytak mellképei: két szakállas férfi alsó ruhában és a mellen keresztül vetett nagy köpenyegben, előttük jelentékenyen kisebb méretben egy gyermek.

A kissé kemény stílus és a ruházat után ítélve ezt a példát a Krisztus utáni III. századba kell helyoznunk.

2. (2-ik kép.) Anyaga homokkő; lelőhelye *Gyalú*, Kolozs megye. Magassága 0·72 m., átmérője 0·66 m., vastagsága 0·25 m. Az akroterium számára való felső csap egészen, az alsó félig letörött. Pereme, valamint az alakok rongáltak. A peremet babérkoszorú díszíti, amelyet alul *taenia* (szalag) fog át.

Az 1. számú síremléssel megegyezően: hátul kidomborodó kerek fülkében egy házaspár mellképe van; jobb oldalon a férfi, balfelől a nő. Több részletet a rossz fentartás miatt nem lehet megállapítani. A kő korát mindenesetre a Krisztus utáni II. századra tehetjük.

3. (3-ik kép.) Töredék. Anyaga homokkő; lelőhelye ismeretlen, talán Ampelum (Zalatna)? A fennmaradt rész magassága 0·60 m., vastagsága 0·20 m. A perem nagyon rongált, az alakok fentartása azon-

ban elég jó. A kör-alakú fülke hátul ennél is kidomborodik és a peremet szintén babékoszorú díszíti. A koszorúból fölül meglehetősen darab maradt fenn, taenia-val.

A fülkét házaspár és gyermekeinek mellképe tölti ki. A körszállas férfi vonásai portraitszerűen kifejezők. Ruhája a *tunica* s a fölött a jobb vállon csomóba szedett *sagum*. Az aszszony hajviselete az, amely a sárgadinnye cikelyeire emlékeztet, s amelyet éppen ezért a német szakirodalomban *Melonénfrisurnak* hívnak. Ruházata alsó ruhából és a fölött széles gallérú *pallaból* áll. A gyermekeken széles ránczokba szedett nehéz ing van.

A domború mű jó munka. Korát a kidolgozás és az ábrázoltak viselete alapján a Krisztus utáni II. századra tehetjük.

*Budapesten a Magyar Nemzeti Múzeumban őrzik:*

4. (4-ik kép). Lelőhelye *Gyulafehérvár*, a római *Apulum*. Anyaga durva mészkő. Magassága 0.62 m., átmérője 0.52 m., vastagsága 0.18 m. Közepén kettétört, mindazonáltal jó fenntartású. A felső csap egészen letört,



3. sz. kép. Római sírkő ismeretlen daciai lelőhelyről.  
Fig. 3. Monument funéraire romain en pierre.



4. sz. kép. Római sírkő Gyulafehérvárról.  
Fig. 4. Monument funéraire romain en pierre,  
trouvé à Gyulafehérvár.



az alsó azonban teljesen ép, s lefelé szélesedő, trapéz alakú. A peremen babérkoszorú, mely körül alul a csap fölött taenia csavarodik.

A fülke, az elülső bemélyedésnek megfelelően, hátul szintén kidomborodik. A két mellkép könyöklő házaspárt ábrázol. A körszakállas férfi ruházata a *tunica* és a mindkét vállára vetett *köpeny*; az alsó ruhában

levő asszony ránczos pallába burkolózik.

Hajviselete szokatlan, amennyiben a feje tetején csiga alakúra összetekert hajfonatból áll. Meglehetősen durva, gyári munka, a Kr. u. II. évszázadból.

A *nagyszebeni Báró Bruckenthal-féle múzeumból* a következő darabokat ismerem:

5. (5.-ik kép). Lelt. száma 2110. Anyaga durva mészkő. Lelőhelye: *Nagyapold* (Szebenmegye). Magassága 0·93 m., szélessége 0·89 m., vastagsága 0·23 m. Fenntartása elég jó. Csak alsó és felső csapja hiány-



5. sz. kép. Római sírkő Nagyapoldról (Szebenmegye.)

Fig. 5. Monument funéraire en pierre, trouvé à Nagyapold (comitat Szeben.)

zik, az alsó már régebben letörött, míg a felsőt — melyre egykor az akrotériumot tették — újabban vágták le. Azonkívül baloldalán alól is sérült.

A kerek kagyló alakú fülke hátul kidomborodik, de azért, hogy az alsó és felső csap ugyanolyan vastagságúak, mint amekkora a kidomborodás, — egyenes függélyes felület jön létre, melyek rendeltetése az lehetett, hogy segítségével falhoz lehessen támasztani. Tényleg falhoz is támasztották, mit világosan mutat az a 0·024 m. átmérőjű kerek lyuk, mely a férfi és nő között átfurja a követ. A kerek fülkében, amelyet élben kifutó pálczatag vesz körül, egy házaspár magas domború művű mellképe van a szokásos ruházatban. A ruhát az asszony vállain öszszetartó fibula világosan kivehető. Előttük lapos domború műben négy gyerekük mellképe: két fiu fog közre két leánykát. Kidolgozása nagyon hasonlít a 3. számú darabéhoz s azzal egyidős.

6. (6-ik kép). Anyaga mészkő. Lelőhelye *Nagyapold*, (Szeben m.) Leltári száma 3063. Mielőtt e múzeumba került, a szerdahelyi csendőrlaktanya falában volt.

Magassága 1·06 m., átmérője 0·75 m., vastagsága 0·28 m. A medallion, melyet 0·095 m. széles levélkoszorú vesz körül, ugyanolyan felépítésű, mint az 5 számú. De van eltérés is. Az akrotérium számára szolgáló trapéz alakú csapon még egy kis beugró konzol is van. Az alsó csap kéttagú, melyek közül az egyik teljesen ép; magassága 0·13 m., szélessége 0·41 m., vastagsága 0·29 m. Méreteiből világosan látszik, hogy a lábat nem eresztették be a falazatba, ez utóbbi tehát nem plinthus, hanem postamentum s az emlék reáállítására szolgált. A kő fal mellett állott, melyhez odaerősítették. Ezt bizonyítja a rajta levő tölcser-alakú lyuk, mely azonban nem hatol át az egész kövön, mint az 5 számúnál, hanem csak 0·15 m. mély.

A fülke meglehetősen népes; olyan jelenség, melylyel csak Daciában találkozunk. Két sorban hat alak van, lapos domború műben. A felső sorban férj és feleség fognak közre egy kis gyermeket, míg az alsóban két ifjú egy leányt. Az alakok hajviselete és ruházata a szokásos.

Az előbbihez hasonló, meglehetősen gondos munka a Kr. u. II. századból.

7. (7-ik kép). Anyaga mészkő. Lelőhelye *Nagyekemező*, Nagyküküllőmegye. Magassága 0·59 m., átmérője 0·48 m., vastagsága 0·14 m. A kerek fülke pereme sima, díszítetlen. Háta, mint a noricumai és



6. sz. kép. Római sírkő Nagypoldról (Szeben megye.)

Fig. 6. Monument funéraire, en pierre trouvé à Nagypold (comitat Szeben.)

észak-pannoniai példáknál, lapos és az ívszerűen össze futó oldallapok találkozó helye. Akrotériuma, egy fekvő, jelenleg erősen megrongált, balra néző oroslán, mely talapzat nélkül, közvetlenül a kerek peremen fekszik, azzal egy darabból faragták ki. A postamentum letört. Ackner azonban<sup>1</sup> még látta és lerajzolta. Az ő följegyzése szerint méretei

a következők voltak: magassága 0.13 m., szélessége alant 0.265 m., fent 0.16 m. Eszerint tehát a postamentumnak lefelé szélesedő trapéz alakja volt.

A medaillonban mellképek vannak, melyek közül a jobb oldali bizonyára férfi. Jobbjában írattekereset tart, míg balját a másik alak bal vállára teszi. Ez utóbbiról a rossz fenntartás miatt nem lehet eldönteni, hogy férfi-e vagy nő? Azonban valószínűleg ez is férfi. Mindkettő ujjas tunicában van.

A meglehetősen durva munka későbbi korból való, mint a megelőző.

A daciai példák alkalmazásukban hasonlítanak az észak-pannoniai és noricumiai analógiákhoz. A medaillont

egy alul széles és felfelé keskenyedő csap segítségével oltárszerű talapzatra állították. Ez utóbbin volt a felirat. Az 5 és 6 sz. alattiakon kívül, amelyeket falhoz támasztottak és oda is erősítettek — talapzataikon szabadon állottak. Abban azonban valamennyi daciai darab meg-egyeznek, hogy ellentétben az észak-pannoniai és noricumiai példákkal, egyiken sincs oromzat hanem fölül csak akrotérium szegi be a kört. Másik különbségük, kifelé domborodó hátlapjuk. Ezáltal a mi példáink önálló független típust adnak, melynek kialakulását magában Daciában kell keresnünk. A fejlődés párhuzamosan halad a noricumival. Valamint a noricumiai típus elemei, a kerek medaillon, az oromfödél,



7. sz. kép. Római sírkő Nagyekemezőről  
(Nagyküüllőmegye.)

Fig. 7. Monument funéraire en pierre, trouvé  
à Nagyekemező (comitat Nagyküüllő.)

<sup>1</sup> Transilvania, Beiblatt des Siebenbürger Boten, 1857. 48. sz. 189. l.



akrotérium a táblaszerű sir-cippus (oszlop) architectonikus kapcsolatából ered, éppúgy a daciai típus is a cippusból fejlődött ki.

A 8. sz. kép azt mutatja, hogy ezek az alkatrészek miképpen fordulnak elő ugyanegy emléken. A siremlék, melynek feliratát a C. I. L. III. 6267. sz. alatt közli — *Veczelről* került az Erdélyi Nemzeti Múzeum érem- és régiségtárába.

A téglalap alakú feliratos mezőt, kéttagú párkány határolja. Fölötte profilált keretű kerek fülkében van Aurelius Maurus veteranusnak és gyermekeinek mellképe. Az alsó két alak áttöri a keretet. A szegleteket, melyek fölül — a medaillon széle és a kő derékszögű végződése között — keletkeztek, stilizált növény-motívumok töltik ki.

A szokásos redős, ujjas ingbe öltöztetett gyermek valami nehezen kivehető tárgyat, talán madarat, tart a kezében. Az alsó, feliratos részt ennél az emléknél is külön faragták ki.

A koszorú, amely a fülkét csaknem rendszerint határolja, egy lépéssel tovább visz a fejlődés fokozatainak kutatásában, ezt — úgy látszik — a noricumra vonatkozólag is irányadónak tekinthetjük.

Egy Wienben levő sir-cippuson<sup>1</sup> széles babérmagkoszorú látható, amely



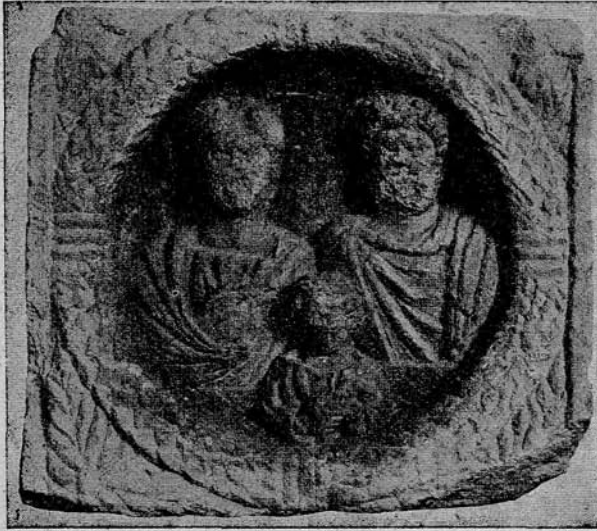
8. sz. kép. Római sírkő Veczelről (Hunyadmegye)

Fig. 8. Monument funéraire en pierre, trouvé à Veczel (comitat Hunyad.)

<sup>1</sup> H. Hoffmann i. m. 30. sz. 26. kép, 41. és köv. l.

hez alul két repkedő szalag van erősítve. A koszorúval közrefogott s némileg bemélyített térben az elhunyt mellképét faragták ki.

Mint közbeeső alakot, egy homokkő cippus önállóan kidolgozott felső részét kell említenünk, melyet Kolozsvárt találtak. (9-ik kép.)



9. sz. kép. Római sirkő Kolozsvárról.

Fig. 9. Monument funeraire en pierre, trouvé à Kolozsvár.

A négyszögű tömb  $0,77 \times 0,71$  m. méretű. Ebbe  $0,54$  m. átmérőjű kerek fülkét véstek, melyet négy helyen taeniával átkötött levélkoszorú vesz körül. A szegleteket stilizált palmetták töltik ki. A fülkében egy házaspár mellképe van gyermekükkel. A kerek szakálás férfi *tunicát* és afölött jobb vállán csomóba szedett *sagumot*, jobbán levő felesége alsó ruhát és pallát visel, s ennek redői közül nyújtja ki jobb kezét.

A levélkoszorú a repkedő szalagokkal nem más, mint egyik fajta *donum militare*, a *corona*, amellyel egyéb katonai kitüntetések között elég gyakran találkozunk a dunai provinciákban előkerült katonai sir- emlékeken.<sup>1</sup> A fejlődés során teljesen elvesztette eredeti jelentőségét s tisztán díszítő elemként szolgált a medaillon befoglalására.

Graz, 1911. június.

Schober Arnold.

<sup>1</sup> H. Hoffmann, i. m., 17 és köv. l.